

13 липня 2007 року Міжнародний центр перспективних досліджень провів круглий стіл “Уроки демократії: світовий досвід для України”

Стенограма круглого столу

Лаура Рейніля, Надзвичайний і Повноважний Посол Фінляндії в Україні

Я дізналася багато нових для себе думок. У Фінляндії система доволі проста. Ми не ставили перед собою всі ті запитання, на які ви зараз шукаєте відповіді.

Хотіла б висвітлити два аспекти. Перший пов’язаний із законодавством про вибори. А далі я можу прокоментувати формування коаліції.

У Фінляндії завжди були коаліційні уряди. У нас існує багато партій, серед них три найбільших.

Протягом перших 50 років після здобуття незалежності у нас відбувалася часта ротація урядів, так само, як зараз в Україні. Однак з роками ми навчилися створювати механізми, які забезпечують триваліше існування урядів. Тепер ці правила гри закладено в конституцію. Проте їх застосовували й раніше упродовж багатьох років.

Результати цьогорічних парламентських виборів у Фінляндії стали сюрпризом. Партія, яка протягом 30 років була найбільшою в парламенті, втратила лідерство. Новий уряд мав відображати волю народу. На щастя, перед виборами партії погодилися щодо перебігу та графіків переговорів про формування коаліції. І попри очікування на різкі зміни, цього графіка було дотримано.

Це загальноприйнята практика: лідер найбільшої партії починає переговори з рештою партійних лідерів. За певний час він повинен повідомити про імовірні способи формування коаліції з іншими партіями. Звичайно, це складне завдання. У партій різні орієнтири та програми, які вони мають втілювати, щоб зберегти підтримку.

Отже, після звіту та загальної угоди про те, що уряд буде сформовано з цих партій, вони можуть починати справжні переговори. Через два тижні вони повинні ухвалити програму на наступні чотири роки. Ухваливши програму, вони вирішують, як розподілити портфелі. Тільки після цього відбувається призначення міністрів. Це забрало не більше місяця.

Вперше з часів війни президент має достатню підтримку. До уряду входять члени парламенту, оскільки, на нашу думку, уряд повинен мати політичний досвід співпраці з парламентом. Це важливо, оскільки уряд тісно пов’язаний з парламентом.

Мета прем’єр-міністра полягала в забезпеченні співвідношення жінок і чоловіків у парламенті 50/50. А оскільки партії хотіли справити гарне враження, тепер у нас з 20 членів уряду дванадцятьоро – жінки, а восьмеро – чоловіки. Квоти не було, і уряд функціонує дуже добре. Отож жінки справді представлені в політиці.

Вже казали, що у Швеції уряди протримуються довше, якщо попередньо відбуваються тривалі обговорення урядової програми. Ми маємо справу з урядовими програмами частіше, і тому зазвичай переговори не забирають у нас багато часу. Це тому, що вже відома позиція партій і найбільш нагальні реформи. Отже, питання швидше в тому, в якому порядку їх розташувати та в якому ракурсі розглядати. Тож це не так драматично, якщо за 10 днів не вдається прийняти програму, тому що є партійні функціонери, які цим займаються і провадять дискусії. Програма не готова одразу після того, як її виклали на папері.

Ще одна річ, яку я хотіла би прокоментувати, – це комунікація всередині уряду. Важливо мати традицію комунікації між президентом, прем’єр-міністром і парламентом. Природно,

що президент керує закордонною політикою та контактує з міністром закордонних справ. Добре, коли традиційними є зустрічі без поспіху, завдяки яким всім органам зрозуміло, що вони мають робити. Не знаю, як часто їх організують. Однак їх скликають для інформування та забезпечення прозорості, щоб запобігти нескоординованості дій різних гравців, які призводять до непевних наслідків або проблем. Тож я виступаю за створення системи такого штибу.

Йон-Крістер Оландер, Надзвичайний і Повноважний Посол Швеції в Україні

Ми витратили 500 років на створення парламентської системи. І навколо неї постійно точаться дискусії. Тож такі стрімкі зміни – це випробування для України. Я живу тут уже три роки, і мені подобається, що відбувається вільна дискусія про різноманітні зміни, про різні виклики та варіанти, які у вас є.

Хочу прокоментувати питання коаліції та опозиції. У Швеції ми мали доволі унікальну ситуацію, коли протягом майже 50 років (з часів Другої світової війни) при владі перебував соціал-демократичний уряд. Важливіше, щоб опозиція мала змогу діяти в демократичні способи. Торік у вересні в нас були вибори, в результаті яких сформувався коаліційний уряд. Для соціал-демократів це був шок. Колишній уряд мав угоду з лівими партіями (комуністами і зеленими). Він не хотів брати їх в уряд, але вони уклали дуже чітку угоду, як задовольнити їхні вимоги. Згоди досягли під час роботи над бюджетом. Ви отримаєте те-то, але ви обіцяєте підтримувати нас у парламенті. І це працює дуже добре, оскільки ці партії не мають вибору і повинні вирішувати, хочуть вони мати вплив чи ні. Вони хотіли мати вплив, тому уклали такі угоди з урядом, який складався з представників однієї партії.

Тепер, починаючи з вересня, центральні та праві партії повертаються у владу. Вони були при владі понад 10 років тому. В нашій системі обов'язок сформувати уряд лежить на партіях. Парламент просто повинен підкоритися, підтримавши запропоновану кандидатуру. Перед тим спікер консультується з усіма партіями, щоб з'ясувати, де більшість. Зазвичай це завдання доручають найбільшій партії. У багатьох країнах це звична процедура: спочатку запитують провідну партію, чи зможе вона сформувати коаліцію, яка мала б підтримку в парламенті. Координація відбувається в офісі прем'єр-міністра, де всі партії мають державного секретаря, який постійно має доступ до прем'єр-міністра та контактує з лідерами та членами партій.

Важливо, що в коаліції кожен міністр відповідає за своє міністерство та не втручається в діяльність інших міністерств. Рішення уряду є колективними. Однак у Швеції не все відбувається за визначеною схемою. Партії хочуть виділитися з-поміж інших і зазвичай висувають пропозиції, які неминуче зумовлюють дискусії серед інших членів коаліції. Звісно, це шкодить єдності коаліції, проте таке вже політичне життя у Швеції. Кожна партія хоче мати свій профіль.

А тепер стисло про опозицію. У нас немає виписаних правил про опозицію. Вони розвивалися завдяки формуванню традицій. Звичайно, ці традиції мають гарантувати право опозиції висловлювати свої думки в парламенті та надавати пропозиції комітетам. Перед скликанням сесії парламенту не відбувається розподілу посад голів комітетів. Це відбувається через прості підрахунки пропорційно кількості депутатів у певних партіях, представлених у парламенті. Проте й тут відбуваються переговори. Наприклад, найпотужніша партія завжди отримує фінансовий комітет. Опозиція може надавати свої пропозиції.

Що більше, за неписаними правилами, з опозицією повинні консультуватися перед прийняттям важливих рішень. З нею завжди радяться з питань закордонної політики. Для невеликої країни важливо бути одностайною в закордонній політиці.

Наостанок я хочу сказати те, що я завжди кажу українським друзям. Найважливіше в партійному житті – це дисципліна. Досягши згоди між членами партії, треба дотримуватися

цих домовленостей. Голосувати згідно з партійною лінією, а не своїм сумлінням. Якщо ви підете проти партії, до вас застосують санкції – ви не увійдете до партійних списків на наступних виборах.

Партійна дисципліна, взаємна довіра та повага – до цього ми йшли через писані та неписані правила, і це дуже сприяє роботі парламенту.

Траян Лауренціу-Христя, Надзвичайний і Повноважний Посол Румунії в Україні

Щоб краще зрозуміти, як це відбувається в Румунії, я хочу спершу пояснити певні конституційні особливості. Ці питання були надзвичайно важливими, коли в нас відбувалася зміна уряду. У нас існує механізм (навіть якщо виборів не було) зміни одного уряду на інший, певних політичних діячів, партій у межах коаліції, коли частина з них іде в опозицію. Одного разу це трапилося.

Румунського президента обирають загальним таємним голосуванням на державних виборах. Кандидатів висувують партії. Після обрання президент повинен скласти членство в партії, щоб стати президентом усіх громадян. Крім того, його конституційні повноваження відрізняються від французької моделі президентства. Румунія – це президентська республіка, але президент радше схожий на короля у західних країнах. Він – гарант конституції, голова ради національної оборони та головний натхненник і гарант закордонної політики. Решту виконавчих прерогатив має прем'єр-міністр. Єдина ланка з урядом – це те, що президент призначає прем'єр-міністра. Обов'язок прем'єр-міністра полягає у формуванні уряду. А коаліція має вирішити, як розподілити повноваження згідно з результатами виборів. Така ж ситуація з парламентськими комітетами.

Це впливає на партійну дисципліну. Ви можете мати право голосувати згідно з власним сумлінням, але ви станете незалежним представником у парламенті без права законодавчої ініціативи. А це автоматично створює проблему для ваших виборців.

Хочу повернутися до питань коаліції. Після обрання прем'єр-міністр керує переговорами щодо формування коаліції. Загалом він обирає членів коаліції з-поміж тих партій, чия позиція не суперечила партії, яка перемогла.

У нашій історії були такі події перед Другою світовою війною та після революції, коли ми мали одноколірний парламент, де домінувала одна партія, яка зараз перебуває в меншості.

Коаліція була цікавим періодом. Однак недовгим. Перший досвід – це період 1996–2000 років, коли ми вперше сформували коаліційний уряд з чотирьох партій. Ці партії утворили передвиборчий блок, щоб бути разом у разі перемоги на виборах. Тож від початку було легше, оскільки перед виборами уклали угоду про портфелі міністрів і голів комітетів, а також головний пакет реформ і законів, які мають ставити на голосування в парламенті, щоб виконувати їхню програму.

Механізм передачі влади від соціал-демократів до демократичної коаліції, сформованої 1996 року, був дуже простий. Представники генерального секретаріату уряду відвідували кожне засідання в кожному міністерстві, коли колишній і новий міністри зустрічалися та передавали головні документи. Зазвичай це відбувалося в присутності журналістів.

Ще одна цікава річ – протягом зміни уряду колишній міністр ставав перехідним міністром, поки новий міністр складав присягу перед парламентом, а потім – перед президентом. Отже, новий міністр не може здійснювати великі зміни до політики, поки залишається перехідний міністр, а лише займається поточними справами. Він не має права змінювати бюджет, втручатися у масштабні програми, змінювати персонал. Єдине, що він має право робити – це втілювати вже початі до нього програми. Це забезпечує спадковість урядів.

Що більше, в міністерствах немає політичних призначень, окрім самих міністрів і одного чи двох державних секретарів. Решта – державні службовці, які не змінюються з приходом нового уряду.

Великі зміни можна здійснювати тільки після того, як новий міністр вступає на посаду. І тільки тоді новий уряд може починати втілювати свою політичну програму. Такі правила запровадили, оскільки спогади про період диктаторства Чаушеску ще дуже свіжі в пам'яті політиків. І вони дбають про те, щоб не дати змоги зосередити всю владу в одних руках.

Коли йдеться про коабітацію між президентом і опозицією, яка перемогла на виборах, це саме та ситуація, яка зараз існує в Румунії. Звичайно, головні механізми – це прерогатива конституції.

Ще одне цікаве питання – це другий інструмент, який застосовують для забезпечення стабільності. Це діяльність конституційного суду. Склад конституційного суду не можна змінювати в разі імпічмента президенту, звільнення прем'єр-міністра чи хвороби судді. Румунський конституційний суд дуже активний, і політичні лідери ніколи не коментують і не піддають сумніву його рішення. Ніхто навіть не наважується коментувати. Це був би політичний мінус, оскільки суд має велику підтримку в суспільстві.

Недавно ми мали випадок, який призвів до процедури, метою якої була відставка президента. Це була ініціатива опозиційної партії. Парламент проголосував за проведення референдуму, в результаті якого пропозицію про відставку президента не підтримали. Президент повернув свої повноваження автоматично.

Процес відставки може здійснювати уряд або парламент, оскільки люди висловили свою довіру обом. Сталося так, що партія, яка на референдумі підтримувала президента, вирішила відмовитися від своїх прерогатив і перейшла в опозицію. Тож тепер у нас є уряд меншості, який складається з Ліберальної партії та Національно-демократичного союзу угорців, який підтримують соціал-демократи, які є головною опозиційною партією. І один член коаліції зараз перебуває в опозиції.

Передача влади від однієї коаліції іншій була дуже проста. Портфелі демократів автоматично розподілили між лібералами та «угорцями». Це не означає, що соціал-демократи, які були в опозиції, тепер в уряді. Формально вони не там. Отже, ми маємо опозицію з двох частин – соціал-демократів і колишніх демократів з уряду. Загалом підтримка того чи іншого уряду формується в парламенті. І потім їхнє голосування залежить від конкретного законопроекту. Якщо немає угод щодо підтримки всім парламентом ініціативи уряду, відбуваються нові вибори до парламенту.

Не існує правил для функціонування коаліції, і немає законопроекту про імперативний мандат. Важливі дисципліна та діалог всередині партії. У нас дуже холеричне внутрішньопартійне життя, і ми мали винайти механізм, який би забезпечив діалог між партіями.

Ми перейшли від політичного діалогу до ситуації, в якій президентська адміністрація щомісяця скликає зустрічі представників політичних партій. Навіть якщо партії недолюблюють одна одну, має існувати стабільність на випадок переходу влади від однієї партії до іншої внаслідок виборів.

Ці зустрічі – гарна нагода для президента запропонувати на розгляд важливі питання. Завдяки діалогу різні політичні сили обмінюються думками.

Натан Тейлор, представник посольства Канади в Україні

Політична система в Канаді – конституційна монархія. Голова нашої держави – королева Єлизавета II. Її представляє генерал-губернатор. У нас є парламентський уряд. Наш прем'єр-міністр – голова політичної партії, яка має найбільше місць у палаті громад. Однак це не обов'язково означає, що прем'єр-міністр контролюватиме більшість депутатів. Наша виборча система, яка полягає в одномандатних округах і парламенті з 308 членів, загалом призводить до формування уряду більшості. Утім, з 2004 року Канада мала уряд меншості. Зараз уряд контролює 125 депутатських місць. Правляча партія в Канаді (Консервативна партія) не перебуває в коаліції з будь-якими іншими партіями.

Щоб просувати свої законодавчі пріоритети, правляча партія має досягти згоди з однією чи більше опозиційними партіями. Цієї згоди досягають щодо кожного окремого питання. Тож щодо одного питання правляча консервативна партія може досягти згоди з Демократичною партією, з іншого питання – з якоюсь іншою.

У нашій парламентській системі, на відміну від інших країн, де уряд повинен зберігати контроль над більшістю в парламенті, уряд має зберігати контроль над, як ми кажемо, «одностайністю» в палаті громад. Це важлива різниця, оскільки голосувати певні питання члени певної фракції повинні одностайно – наприклад, про щорічний бюджет. Голосування щодо суттєвих законодавчих ініціатив теж можуть бути одностайними. Правляча партія не може пропонувати інші питання на одностайне голосування. Також правляча партія може визначати, голосування з яких питань є індивідуальним і до них не застосовується партійна дисципліна. Правляча партія може обирати, з яких питань голосувати одностайно, а з яких – індивідуально. У Канаді зазвичай дуже сильна партійна дисципліна. В одному з недавніх голосувань член Консервативної партії проголосував у розріз з партійною позицією, і його негайно виключили з партії, тож він став незалежним представником.

Або ж член опозиції може перейти до правлячої партії. Утім, такі випадки в нашій системі доволі рідкісні і їх широко висвітлюють у ЗМІ.

Щороку уряд готує промову, в якій викладає свою програму на поточну сесію парламенту. Якщо це уряд меншості, то промову потрібно обговорювати з опозиційними партіями, тому що голосування щодо програми – одностайне. Якщо програму не приймають, уряд одразу розпускають. Тоді повноваження переходять до генерал-губернатора, який або запитує опозицію, чи може вона сформувати уряд, або розпускає парламент і скликає загальні вибори.

Після оприлюднення програми, у щорічній промові щодо бюджету відбувається детальніше обговорення програми уряду. Відтак програма трансформується в конкретні ініціативи та ресурси для їх втілення. Прийняття бюджету – це теж одностайне голосування. Тож правляча партія починає переговори з однією чи кількома партіями, щоб забезпечити прийняття бюджету. Інакше уряд буде розпущено.

Цікаве нововведення – наш теперішній уряд недавно ухвалив Федеральний акт про підзвітність. Цей акт великою мірою був реакцією на питання підзвітності, які виникли при попередньому уряді. Власне, акт стосується фінансування політичних партій і лобіювання.

У Канаді є Акт про лобіювання в уряді. Після ухвалення Федерального акту про лобіювання поліпшилися ключові елементи урядового лобіювання. Вищим державним посадовцям тепер заборонено займатися лобіюванням протягом трьох років після відставки. Таким чином ці особи не можуть використовувати свої колишні зв'язки та знання внутрішньої роботи уряду, щоб впливати на уряд. Всі обговорення з вищими державними посадовцями записують, і вони доступні громадськості.

Щодо фінансування політичних партій, Федеральний акт про підзвітність фактично заборонив компаніям та об'єднанням робити внески на користь політичних сил. Індивідуальні внески на користь політичних партій не можуть перевищувати 1 тис. дол., а внески готівкою – 20 дол. Мета цього акту – посилити підзвітність, прозорість і нагляд над діями уряду. Також було вжито багато інших дій щодо призначення на найвищі державні посади, щодо державних закупівель і доступу до інформації.

Отже, це ключові елементи канадської системи. Якби ми мали уряд більшості, то вибори відбувалися б кожні чотири – п'ять років. З нашим теперішнім урядом меншості ми мали вибори в червні 2004 р. і в січні 2006 р. Наступні вибори відбудуться 2011 р.

Ніколя Мазію, Радник Франції при Міністерстві юстиції України.

Перше зауваження, яке я хотів би зробити, стосується політичного устрою. Який політичний устрій ми хочемо створити в певній країні? Чи варто Україні прийняти парламентську

систему, чи президентську? Важливо пам'ятати, для чого потрібен кожна форма правління, і завжди задавати собі це запитання.

У нас довга історія, і ми випробували майже всі можливі типи політичних устроїв – конституційну монархію, парламентську і президентську республіку лад на зразок Сполучених Штатів. Ми також мали парламентську асамблею. Тож у нас великий досвід різних конституцій.

Урок, який ми вивчили, полягає в тому, що коли ми хочемо змінити політичний устрій, то спершу нам треба вирішити, чого ми хочемо та яка передісторія питання. Не можна ігнорувати історію, обираючи політичний лад. Франція стабілізувалася після ухвалення конституції 1958 року. Ми обрали не американський тип президентського режиму, а президентський режим, який поєднує президентську і парламентську форму правління. Однак президент все-таки вищий.

Ми зробили цей вибір, оскільки були глибоко переконані, що ми хочемо сильну державу з сильним президентом.

Для України дуже важливо відповісти на запитання, чи хоче вона американський тип (президентський лад з чітким розмежуванням влади) чи британську модель, де головну роль грає уряд, якого підтримує більшість у парламенті, чи вона хоче щось середнє, як у Франції.

Також хочу прокоментувати питання коабітації. У нас було три періоди коабітації, і ми отримали корисні уроки. Не можу сказати, що коабітація – це нормально. Коли ухвалили конституцію, Шарль де Голь навіть не міг би уявити, що коабітація можлива. Перший період коабітації відбувся 1996 року, заклавши підвалини теорії коабітації у Франції.

Вислів президента Міттерана “Конституція, тільки конституція і нічого крім конституції” справді дуже важливий для кожної країни. Обидва очільники виконавчої влади повинні поважати конституцію.

Звичайно, перша коабітація не була мирною, однак відбувалася за чіткими правилами. Якщо траплялася різна інтерпретація конституції, остаточне рішення залежить від президента, тому що він гарант конституції. У нас є конституційний суд, однак у цьому випадку до нього не звертаються.

Проте головна причина, чому система працювала протягом цих періодів, полягає в тому, що прем'єр-міністр сам був кандидатом на президентську посаду й не був зацікавлений в ослабленні президента. Адже якщо його оберуть президентом, він зробить слабким самого себе. Якщо ж прем'єр не має наміру балотуватися на президента на наступних виборах, він не зацікавлений у компромісі з президентом.

Тож ми дізналися, що коабітація потребує компромісів на найвищому рівні.

Друге питання – це важлива роль державної служби. У нашому випадку державна служба дуже могутня і цілком віддана державі, вона не втручається в політику. Державні службовці підпорядковуються прем'єр-міністрові або президентові, залежно від галузі. Державні службовці мають поважати політичні рішення.

Державний секретар – це державний службовець, а не політичне призначення. У нас державний секретар перебуває на посаді 10–15 років при різних президентах і прем'єр-міністрах.

У них можуть бути політичні погляди, але вони віддані поточному уряду. Навіть якщо ви матимете прекрасну конституцію, вона не працюватиме без чітких процедур. Конституційна система не може існувати окремо від урядової машини. Потрібен сильна урядова машина, щоб забезпечити сильну політичну систему. А сильне державне управління означає нейтральне державне управління. Під час коабітації це вкрай важливо.

Лаура Рейніля, Надзвичайний і Повноважний Посол Фінляндії в Україні

Всі країни дуже різні. Наприклад, у Фінляндії немає конституційного суду. Немає в нас і проблем з лобіюванням. А країна функціонує. Опозиція не має формальної ролі, однак все одно працює ефективно.

Який ви хочете парламент? Ми хотіли мати парламент, який би репрезентував усіх людей з різних частин країни. Ось чому ми мали округи за регіонами.

У нас є партійні представники, але немає партійних списків, як у вас. Люди голосують вільно і можуть підтримати різних представників. Це призводить до ротації в парламенті. Нові групи інтересів отримують там представництво. Багато молоді потрапляє в парламент.

Головна ідея – дайте можливість регіонам мати своїх представників.

Кент Логстон, представник посольства США в Україні

Мені дуже подобається назва – «Уроки демократії». США працюють над цим протягом 231 року, і досі в нас не все налагоджено. Це тривалий процес, і Україна справді має дуже коротку історію роботи над цими питаннями. Ви повинні знайти свої власні рішення, які відповідають потребам вашого суспільства і людей.

У нас інша система. У нас «переможець отримує все». У нас двопартійна система, двопалатний законодавчий орган. Більшості американців складно обговорювати пропорційну систему, партійні списки. Всі ці речі їм маловідомі. Проте від цього вони не стають кращими чи гіршими. У кожній країні своя система.

Відкрита дискусія в Україні – це найважливіша зараз річ. Люди активно вирішують, яка система доцільніша.

На нашу думку, важливо дотримуватися головних принципів, таких, як принцип прозорості. Також важлива система стримувань і противаг, чи то коабітація відбувається між різними гілками влади, чи між регіонами та державою.

Ми тісно працювали з багатьма українськими урядами та НУО, намагаючись поділитися своїм досвідом у лобіюванні, праймеріз, прозорості, двопалатному чи однопалатному законодавчому органі. І ми радо продовжимо співпрацю з нашими колегами і відкриті для будь-яких запитань.

Віра Нанівська, президент Національної академії державного управління при Президентові України

Ми мусимо задавати такі питання, як: чи обмежений час у конституціях для формування уряду? Чи можна переходити з партії до партії? Що мусять знати бюрократи і державні службовці? Що робить їх незалежними, неполітичними? Що робить незалежними суди? За рахунок чого це забезпечується?

І, звичайно, питання розподілу влади. Як це забезпечується? Чи записано це в конституціях? Чи є якась традиція покарань?

Чому і як американці поміняли конституцію на шостому році її існування?

Що ж робить демократію демократією?

Євген Золотарьов, лідер ГК «ПОРА»

Хотілося б дізнатися, чи існують прецеденти розпуску парламенту через складання депутатських мандатів, а також почути нюанси проведення праймеріз.

Пабло Руїс Харабо, представник посольства Іспанії в Україні

Я хотів би відповісти на запитання щодо факту, коли багато депутатів склали повноваження. Я був вражений, що [в Україні] президент не має права оголосити перевибори в будь-який момент. В Іспанії президент може оголосити перевибори, коли вважає це за потрібне.

Натан Тейлор, представник посольства Канади в Україні

Не дуже точний приклад, але ми мали такий прецедент наприкінці 2005 року: наш генерал-губернатор оприлюднив звіт, у якому йшлося про певні сумнівні дії. І опозиція проголосувала за недовіру уряду. Загалом недовіру оголошують, коли йдеться про ухвалення законів, наприклад, щорічний бюджет або щорічну промову. Однак у цьому випадку опозиція просто дала вихід емоціям.

У нашій парламентській системі уряд контролює програму роботи в палаті громад. У певні дні програму роботи контролює опозиція. Ми називаємо це днями опозиції. Саме в такий день опозиція здійснила голосування про вотум недовіри, і уряд розпустили.

Я також хотів би прокоментувати слова мого іспанського колеги. Наш генерал-губернатор теж має право розпустити палату громад. За законом, парламент можна розпустити в будь-який момент. Проте в нашій політичній культурі це право використовували лише лічені рази. Востаннє це сталося 1953 року.

Оксана Білозір, народний депутат Верховної Ради V скликання

Як у ваших країнах працює контроль? Який існує інструмент відповідальності? Хто здійснює моніторинг дій? Суспільство чи сама система стримувань і противаг?

Ніколя Мазію, Радник Франції при Міністерстві юстиції України

Говорячи про баланс повноважень між президентом, парламентом і урядом, є питання, яке ще тут не порушували. Здається, український парламент має дуже широкі повноваження, але уряд не спроможний дисциплінувати більшість. І я маю на увазі не партійну дисципліну, а здатність уряду нав'язати свою волю парламенту.

Ми у Франції називаємо це раціоналізацією парламентської системи. Це означає, що парламент перебуває під контролем уряду, оскільки парламентська більшість має поважати політичний вплив уряду.

В українській конституції ви не знайдете положення, яке б давало технічну змогу уряду нав'язувати свої рішення парламенту. Таке положення має забезпечити ухвалення запропонованого урядом законопроекту. Депутати мають таке ж право пропонувати свій законопроект, як і уряд. Наприклад, у вас є три законопроекти на одну й ту саму тему, але уряд не може змусити ухвалити свій законопроект. Парламент може внести зміни, але уряд має бути впевнений, що його законопроект розглянули. Інакше парламентська система не може функціонувати.

Йон-Крістер Оландер, Надзвичайний і Повноважний Посол Швеції в Україні

Швеція – це конституційна монархія, і голова держави – король, але він не має політичної влади. Більшість повноважень належить парламенту. Якщо уряд вносить свої пропозиції, але парламенту вони не подобаються, то вони не проходять. Тож уряд не може диктувати парламентові, що робити.

Отже, парламент не підконтрольний. Проте громадський контроль – прозорість і обговорення – також важливий. Всі офіційні документи доступні громадськості. Будь-хто може прийти в міністерство та попросити копію будь-якого документа. Звичайно, у Міністерстві закордонних справ є певні обмеження.

У нас немає конституційного суду. Частину його функцій виконує парламентський комітет з конституційних справ, який контролює урядові рішення. Це не дуже сильний момент, бо іноді комітет може бути не достатньо вимогливим.